

природним середовищем, серед якого відбувалися значимі для України історичні події, – продовжують ратувати за появу НПП «Холодний Яр».

Нині ідеєю охорони природи в Холодному Яру переймається і громадськість. Зокрема розроблено міжнародні проекти із залучення районних та сільських рад до планування розвитку території урочища «Холодний Яр» [13]. Комплексне збереження пам'яток історії та природи Холодного Яру є важливим завданням сьогодення. Необхідно зазначити, що колишній «список О. Найді» значно доповнився як археологічними знахідками, так і місцями, пов'язаними із Холодноярською республікою, спогади про яку ще й дотепер зберігають місцеві жителі. Увійшовши до природно-заповідного фонду України (ПЗФ), Холодний Яр тим самим стане, відповідно до Закону, «національним надбанням» і складовою частиною «світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною» [10, 87].

1. Кузьмич Н.С. Чигиринщина в контексті археологічних пам'яток України // Черкащина в контексті історії України: Мат. І наук.-краєзн. конф. – Черкаси, 2004.
2. Шкляр В. Залишенець. Чорний Ворон. – Х., 2011.
3. Горліс-Горський Ю. Холодний Яр: Роман. – Львів, 1992.
4. Державний архів Черкаської області (далі – ДАЧО). – Ф. Р-4754. – Оп. 1. – Спр. 17.
5. ДАЧО. – Ф. Р-4754. – Оп. 1. – Спр. 12.
6. Збірник постанов і розпоряджень Уряду УРСР. – № 11: 28 жовтня – 19 листопада 1968 р. – К., 1968.
7. Збірник постанов і розпоряджень уряду УРСР. – № 2: 28 січня, 7 – 10 лютого 1972 р. – К., 1972.
8. ДАЧО. – Ф. Р-4754. – Оп. 1. – Спр. 90.
9. ДАЧО. – Ф. Р-4754. – Оп. 1. – Спр. 103.
10. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» // Правове регулювання заповідної справи в Україні (спеціальне зібрання законодавчих документів). – Чернівці, 2007.
11. Закон України «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки» // Правове регулювання...
12. Архів Державного управління екології та природних ресурсів в Черкаській області.
13. Перспективи розвитку території Холодного Яру: Мат. наук.-практ. конф. / Упор. А. Рекун та ін. – Черкаси, 2010.

Chorna L.O. The historical aspects of the all-around protection of the Kholodnyy Yar memorials and nature. In the article is elaborated the historical, cultural and environmental value of the Kholodnyy Yar tract and on the activities by local authorities. The activity of the nature protection agencies, the lokal authority in the all-around protection of the nature and memorials is observed.

Key words: Kholodnyy Yar, national park, Cherkasy region.

Н. С. Самойленко

РОЗВИТОК СПІВРОБІТНИЦТВА КРАСНОПІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ УКРАЇНИ З ПРИКОРДОННИМИ РАЙОНАМИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ У ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРІ (1991 – 2011 рр.)

Стаття присвячена розвитку співробітництва Краснопільського району Сумської області України з прикордонними районами Російської Федерації у гуманітарній сфері в 1991 – 2011 рр. Розглянуто форми співробітництва та наведено приклади спільних заходів.

Ключові слова: кордон, прикордонний район, прикордонне співробітництво.

Сьогодні неможливо знайти бодай один регіон якоїсь країни, який би не співпрацював з іншими державами, і в першу чергу – сусідніми. Так склалося історично, що нашим споконвічним північним сусідом

є Росія. Розпад колишнього Радянського Союзу призвів до того, що два братні народи, які мають спільну багатовікову історію і тісно пов'язані тривалим перебуванням у складі однієї держави, – спочатку Російської імперії, а потім СРСР, – опинилися по різні боки кордону. Цей так званий російсько-український «новий» кордон почав виконувати бар'єрні функції, а території, що колись були глибинними, раптом стали прикордонними [1, 6].

Сумська область потрапила до переліку прикордонних областей України, маючи протяжність державного кордону з Російською Федерацією 562,5 км та межуючи на півночі та сході з Брянською, Курською і Белгородською областями [2]. 110 км цієї смуги припадає на Краснопільський район, який на сході межує з п'ятьма районами Російської Федерації: Беловським і Суджанським Курської області, Грайворонським, Ракитянським і Красноярузьким – Белгородської та на території якого знаходиться ущелина (поблизу с. Миропільське), що є неофіційним кордоном Сумської області України, Курської і Белгородської областей Російської Федерації. Відтак, активне співробітництво Краснопільського району з сусідньою Росією зумовлене насамперед його географічним розташуванням [3].

В умовах самостійного розвитку Росії та України виникли нові форми співробітництва. Так, випускники Тур'янської восьмирічної школи (нині Тур'янської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів с. Тур'я Краснопільського району) здобували базову середню освіту в Графовській середній школі нині Красноярузького району (раніше Ракитянського району) на Белгородщині, яка знаходилась за 5 км від с. Тур'я, тобто ближче, ніж будь-яка середня школа Краснопільського району. Останній випуск українських школярів в російській школі відбувся 1994 р. За радянськими традиціями у закладах освіти була обов'язково налагоджена робота громадської дитячої організації КІД (клуб інтернаціональної дружби), учасники якого листувалися зі школярами інших республік Радянського Союзу. З 1991 до 1993 рр. у деяких школах Краснопільського району (Тур'янська, Славгородська) у варіативну частину навчальної програми було включено 1 годину гурткової роботи з метою відновлення колишнього КІДу і налагодження співробітництва з сусідніми районами Росії. У форматі роботи гуртків були організовані зустрічі старшокласників сусідніх районів (Тур'я – Графовка (Красноярузький район, РФ), Славгород – Смородино (Грайворонський район, РФ)). Зустрічі школярів відбувалися на обох територіях почергово, за віковими категоріями, тобто класами, починаючи з восьмих до одинадцятих і носили щорічний характер. У рамках зустрічей проводились інтелектуальні ігри для певної вікової категорії, обмін виготовленими власноруч сувенірами, а завершувалось все традиційним чаюванням. 1993 р., у зв'язку з обмеженим фінансуванням, загальноосвітні заклади району зовсім відмовились від варіативної складової навчальних програм і тому в зазначених навчальних закладах ця робота почала занепадати [4].

Певний час битва на Курській Дузі 1943 р. відіграла роль основного елементу в ланцюжку відносин Краснопільського району з прикордонними сусідами-росіянами. Так, щорічно 8 серпня в День визволення Краснопілля на урочистості з нагоди цієї події запрошувалися делегації Красноярузького та Ракитянського районів Белгородської області. Також делегація Краснопільського району була учасником відповідних подій в Росії. До складу делегацій входило керівництво районів, ветерани Великої Вітчизняної війни. Крім цього, щорічно 14 серпня делегація Красноярузького району Белгородської області відвідує могилу Героя Радянського

Союзу І. Вдовитченка, який є уродженцем Красноярузького району і в роки Великої Вітчизняної війни загинув неподалік с. Самотоївка Краснопільського району. Ця співдружність ніколи не залежала від політики держави і базувалася не на примусі, а на внутрішніх переконаннях і спільних ідеалах [5, 2].

Протягом 2003 – 2006 рр. існувала традиція укладання міжрайонних соціально-економічних угод Краснопільського району з прикордонними районами Російської Федерації. Їх підписання здійснювалося в урочистій обстановці на території однієї з держав (за домовленістю). Угоди укладалися на календарний рік і включали ряд організаційно-культурних заходів, обмін досвідом у різних сферах життєдіяльності тощо. Крім того, 6 серпня 2004 р. були підписані довгострокові Протоколи про встановлення побратимських зв'язків Краснопільського району Сумської області з прикордонними районами РФ (Беловським і Суджанським районами Курської області та Красноярузьким і Грайворонським районами Белгородської області) про співробітництво в торгово-економічній, науково-технічній і гуманітарно-культурній сферах [6]. Щодо співробітництва у гуманітарній сфері, то в цьому напрямі проводиться ряд спільних з прикордонними районами РФ заходів.

Так, наприкінці липня кожного року в м. Строїтель Белгородської області відбувається тематичний пробір, присвячений подіям Великої Вітчизняної війни. Члени клубу любителів бігу «Явір» Краснопільського району є постійними учасниками зазначеного заходу. Також традиційними з початку 1990-х рр. стали щорічні футбольні турніри між ветеранами футболу смт. Готня (Ракитянський район Белгородської області) та смт. Краснопілля. У селах Покровка та Грабовське (Краснопільський район), які межують з Белгородською областю, існує давня традиція запрошувати на спортивні турніри сусідні російські райони. 8 серпня 2010 р. в День смт. Краснопілля відбувся міжнародний турнір з футболу. У 2010 – 2011 рр. футбольна команда ФК «Краснопілля» взяла участь у святкових футбольних турнірах, присвячених дням Грайворонського і Ракитянського районів Белгородської області та Беловського району Курської області [7].

13 – 14 серпня 2011 р. в рамках III міжрегіонального Миропільського ярмарку та Дня Краснопільського району відбулися міжнародні турніри на Кубок голови Краснопільської райдержадміністрації з міні-футболу та волейболу, в яких взяли участь команди Красноярузького, Беловського, Ракитянського, Грайворонського районів РФ [8]. Крім цього, у с. Миропілля Краснопільського району, яке межує з Суджанським районом Курської області, існує давня традиція проводити міжнародний турнір з волейболу.

З метою розширення міжнародних зв'язків, виховання в учнівській молоді патріотизму і збереження пам'яті про масовий героїзм та стійкість у війні з фашистськими загарбниками відбуваються екскурсійні поїздки: 16 вересня 2010 р. – поїздка вчителів історії шкіл Краснопільського району (27 осіб) за маршрутом Красна Яруга-Яковлево-Прохоровка-Белгород (РФ); 16 червня 2011 р. – поїздка вчителів та учнів Чернечинського НВК Краснопільського району (28 осіб) за маршрутом Красна Яруга-Прохоровка-Белгород (РФ); 22 вересня 2011 р. – поїздка 7 учнів Ільок-Пеньківської СШ до Краснопільського району з метою участі у заходах, присвячених 70-річчю партизанського руху в Україні [4].

Також прикордонними Краснопільським (Сумська область) та Красноярузьким (Белгородська область, РФ) районами започатковано проведення краєзнавчих конференцій з метою духовно-морального виховання дітей

і молоді та заохочення краєзнавців-дослідників. Так, 28 квітня 2011 р. на базі історичного центру в смт. Красна Яруга відбулися краєзнавчі читання на тему «Історія Слобожанщини. Наш край в роки Великої вітчизняної війни», на яких свої наукові доповіді представляли 5 старшокласників зі шкіл Краснопільського району. 24 травня 2011 р. вже на базі Краснопільської ЗОШ І-ІІІ ст. було проведено краєзнавчу конференцію на тему: «Розвиток освіти в Краснопільському районі», в якій взяли участь старшокласниці Ільок-Пеньківської СШ Кучерова Катерина та Кабанова Аліна, з доповідями про розвиток своєї школи від XIX ст. і до наших днів [4].

У 2002 р. під час проведення літньої оздоровчої кампанії відділом сім'ї, молоді та спорту Краснопільської райдержадміністрації була організована 10-денна робота табору наметового типу для шкіл, які мали осередки Всеукраїнської дитячої громадської організації «Екологічна Варта». В роботі табору взяв участь загін, сформований з учнів Красноярузької гімназії, керівником якого була заступник директора гімназії з виховної роботи Г. Радченко. У відповідь, восени 2002 р. з дводенним візитом делегація, сформована з учнів Краснопільської гімназії, відвідала красноярузьких гімназистів [7].

У серпні 2007 р., в рамках Всеукраїнської акції «Збережемо і відновимо рідну спадщину українського народу» на території Ряснянської сільської ради (Краснопільський район) був організований табір наметового типу, в роботі якого взяв участь загін Красноярузького району (Белгородська область) під керівництвом Г. Радченко. Проект спрямовувався на організацію трудової діяльності молоді двох сусідніх районів із відновлення духовної пам'ятки українського народу – Свято-Дмитріївського монастиря. У липні того ж року відбувся тиждень краєзнавчий похід православними пам'ятками Росії «Ільок-Пеньківка (Красноярузький район Белгородської області) – Горналь (Суджанський район Курської області)». Це був перший спільний похід старшокласників, який набув традиційного характеру і проходив в канун Петровського посту впродовж 2007 – 2011 рр.

У квітні 2008 р. молодіжна делегація Красноярузького району була присутня на молодіжному форумі Краснопільського району «Молодь – рушійна сила майбутнього» [7]. Того ж року виникла ідея проведення до 65 річниці битви на Курській дзві десятиденного історико-краєзнавчого походу Красна Яруга – Тростянець «Біль фронтів доріг», який тривав з 11 до 21 липня 2008 р. Учасниками походу стали старшокласники загальноосвітніх закладів Краснопільського та Красноярузького районів (20 осіб). Керівниками походу були вчителі історії шкіл Краснопільського району В. Шалашенко, Р. Дегтярьов, О. Горобець та науковий співробітник Красноярузького краєзнавчого музею Г. Радченко. Маршрут походу пролягав населеними пунктами Красноярузького району Белгородської області та Краснопільського і Тростянецького районів Сумської області. Пішохідний маршрут пролягав від смт. Красна Яруга до м. Тростянець, тобто тими місцями, де відбувалися бойові дії. Учасники походу проводили мітинги пам'яті на Меморіалах загиблим воїнам, зустрічалися з ветеранами Великої Вітчизняної війни, знайомилися з картами бойових дій того часу тощо. Аналогічні походи відбулися у 2010 і 2011 рр. та мають стати традиційними [9].

У травні 2009 р. делегація молоді Краснопільського району брала участь у православному рок-фестивалі, який щорічно проходить у с. В'язове Красноярузького району Белгородської області під егідою місцевої церкви. У серпні 2009 р. був організований спільний триденний десант у Свято-Дмитріївський монастир Ряснянської сільської ради Краснопільського району, в якому

взяли участь 20 старшокласників Красноярузького і Краснопілляського районів [7].

Отже, завдяки активній підтримці адміністрацій Краснопілляського району Сумської області та прикордонних районів РФ розвивається їх активне співробітництво загалом та в гуманітарній сфері зокрема. Воно відбувається у вигляді спільних походів пам'яті, екскурсійних поїздок, конференцій, дослідницьких експедицій, спортивних змагань тощо. Ця співпраця допомагає розвивати багатосторонні зв'язки, зберігати та примножувати спільні традиції двох сусідніх народів.

1. Попкова Л.И. *География населения российско-украинского приграничья*. – Смоленск, 2005.
2. *Загальна інформація про розташування Сумської області [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: www.state.gov.sumu.ua/docs/..._dod2.doc.
3. *Загальна інформація про розташування Краснопілляського району Сумської області [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://krasrada.sumu.ua>.
4. *Інформація відділу освіти Краснопілляської районної державної адміністрації Сумської області // Поточний архів відділу освіти Краснопілляської районної державної адміністрації Сумської області*.
5. Мигаль Ю. *Дружба – «не розлий вода»! // Перемога*. – 2010. – 27 жовтня.
6. *Інформація відділу зовнішньоекономічних зв'язків Управління інвестиційної та зовнішньоекономічної політики Сумської обласної державної адміністрації // Поточний архів відділу зовнішньоекономічних зв'язків Управління інвестиційної та зовнішньоекономічної політики Сумської обласної державної адміністрації*.
7. *Інформація відділу у справах сім'ї, молоді та спорту Краснопілляської районної державної адміністрації Сумської області // Поточний архів відділу у справах сім'ї, молоді та спорту Краснопілляської районної державної адміністрації Сумської області*.
8. Моцний О. *Ярмарок спортивний [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://krasnews.at.ua>.
9. Циліорик О. *Щоб міцніла дружба [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://krasnews.at.ua>.

Samoylenko N.S. The development of the cooperation of the Sumy district Krasnopolsky region of the Ukraine with the Russian Federation border districts in the humanitarian sphere (the 1991th – 2011th). The article is dedicated to the development of the cooperation of the Krasnopolsky region of the Sumy district of the Ukraine and the Russian Federation border districts in humanitarian sphere in the 1991th – 2011th. Are described the forms of the cooperation. The cooperative activities examples are given.

Key words: border, border district, cross-border cooperation.

Я. В. Кушнірчук

СОЦІАЛЬНА РОБОТА І ДУХОВНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА В ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СФЕРІ (2000 – 2010 рр.)

У статті розглядаються основні аспекти соціальної діяльності православного духовництва в місцях позбавлення волі і їхня роль у ресоціалізації засуджених після звільнення в період першого десятиріччя XXI століття.

Ключові слова: соціальна робота, православне духовенство, пенітенціарна система.

В умовах суспільної трансформації церковно-релігійна ситуація в Україні з кожним роком привертає до себе все більше уваги. Соціальні доктрини, висунуті кожною з православних конфесій, направлені в одне русло, даючи можливість зосередити увагу на спільній меті українського духовенства у суспільному служінні. В 2000 р., під час проведення ювілейних Соборів духовенство твердо наголосило на домінуючій ролі соціальної

роботи як невід'ємної складової функціонування релігійних організацій. Окрема увага відводилася налагодженню державно-конфесійних відносин у питаннях душпастирської опіки Збройних Сил і пенітенціарної системи. За останнє десятиріччя духовенству вдалося підписати ряд важливих домовленостей, які надали можливість проводити своє служіння в місцях позбавлення волі. Духовно-просвітницька робота священнослужителів у місцях позбавлення волі на початку 2000-х рр. стала важливою складовою духовного відродження, виправлення та ресоціалізації ув'язнених, більшість з яких становили прихильники традиційної для України православної віри. Підписання в 2011 р. оновленої угоди УПЦ з Державною пенітенціарною службою України (ДПтСУ) зумовило особливу активізацію уваги до питання душпастирської опіки в'язниць.

Дослідженню питання соціального служіння православного духовництва з ув'язненими в сучасній науковій літературі присвячено не надто багато уваги. Науковий доробок у цій сфері належить переважно соціологам та релігієзнавцям. Мета цієї статті полягає в окресленні основних етапів розвитку душпастирської опіки ув'язнених як однієї із складових соціального служіння православного духовенства УПЦ, що активно розвивалася в 2000-х рр.

22 квітня 1998 р. Указом Президента України № 344 на базі Головного управління виконання покарань Міністерства внутрішніх справ України було утворено Державний департамент України з питань виконання покарань [1]. Рішення про створення Департаменту як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, який мав безпосередньо реалізовувати єдину державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, було прийнято на підставі Концепції реформування кримінально-виконавчої системи, затвердженої урядом у 1991 р., та зобов'язань, узятих на себе Україною під час вступу до Ради Європи.

З 1999 р. почалася активізація діяльності УПЦ щодо налагодження співпраці з новою державною службою. 25 листопада 1999 р. предстоятелем УПЦ (МП) митрополитом Володимиром та керівником Державного департаменту України з питань виконання покарань І. Штаньком було підписано угоду про співпрацю, яка була першим кроком на зустріч один одному [2]. Головним її завданням було визначити основні засади спільної діяльності з духовної підтримки людей, що перебувають у місцях позбавлення волі. В 2001 р. на прохання Держдепартаменту було створено українську міжконфесійну християнську місію “Духовна та благодійна опіка в місцях позбавлення волі”, засновниками якої стали 12 конфесій і являлися частиною Всесвітньої Асоціації В'язничого Служіння. На засіданнях цієї місії вирішувалися спірні і проблемні питання духовно-пастирської роботи в установах виконання покарань.

Проте, практичні шляхи реалізації угоди 1999 р. між духовенством і Держдепартаментом знайшли відображення у протоколі намірів про співпрацю, який був підписаний 17 липня 2003 р. між духовенством УПЦ (МП) та очільниками кримінально-виконавчої сфери [3]. Обов'язки більш тісної співпраці духовенства із пенітенціарною службою були покладені на Синодальний відділ по співпраці із Збройними Силами та іншими військовими формуваннями. Саме цей структурний підрозділ Священного Синоду УПЦ забезпечував плідну взаємодію з усіма силовими структурами України. До 2009 р. головним завданням діяльності відділу була координація духовно-пастирської роботи серед осіб, які перебували у місцях попереднього ув'язнення та відбування покарань. Підрозділ займався узгодженням діяльності свя-